

De munten van Zuid-Afrika

Leopold Verbist

We onderscheiden vier periodes in de geschiedenis van Zuid-Afrika: de Nederlandse periode, de Britse periode met de Boerrepublieken, de Unie van Zuid-Afrika, en de Republiek Zuid-Afrika. Iedere periode heeft zijn eigen muntgeschiedenis.

De Nederlandse periode (1652-1795 en 1803-1806)

De Nederlander Jan van Riebeeck (1619-77) stichtte in 1652 de eerste blanke nederzetting in zuidelijk Afrika als stopplaats en bevoorradingsplaats voor schepen van de VOC (Verenigde Oost-Indische Compagnie) op weg naar het Verre Oosten. Hij bouwde een fort aan de voet van de Tafelberg nabij Kaap de Goede Hoop en verbouwde er groenten en fruit. Hij dreef ook handel, zo goed of zo kwaad mogelijk, met de autochtone bevolking die destijds bestond uit Hottentotten. In de volgende tientallen jaren vestigden zich er nog vele Nederlanders, Duitsers en Franse Hugenoten (Franse protestanten op de vlucht omwille van hun geloof). De Hugenoten brachten hun wijnstokken mee, die de basis zijn van de wijnproductie vandaag in Zuid-Afrika. Jan van Riebeeck bleef maar 10 jaar ter plekke, maar toch wordt hij beschouwd als de “Vader van Zuid-Afrika”. Zijn nederzetting groeide uit tot Kaapstad, later tot de Kaapkolonie en nog later tot het huidige Zuid-Afrika.

Scheepjesgulden 1802 met omschrift INDIÆ BATAVORUM

Gezien het een bevoorradingsplaats was van de VOC, circuleerden er ook de munten van de VOC. In 1802 werden er evenwel munten geslagen speciaal voor de Kaapkolonie, de zogenaamde scheepjesgulden, in de waarden 1, ½, ¼, ⅛ en ⅙ gulden. Deze droegen evenwel geen aanduiding van Zuid-Afrika maar wel van Batavia, de Nederlandse kolonie in het Verre Oosten. Ze werden geslagen in het Nederlandse Enkhuisen.

De Britse periode (1795-1803 en 1806-1910) en de Boerrepublieken

In 1795 en 1806 werd de Kaapkolonie bezet door Groot-Brittannië omwille van zijn strategische ligging op de weg naar het Verre Oosten, toen de Nederlanden door aartsrivaal Frankrijk bezet waren. Indien zij het niet deden zou Frankrijk het wel gedaan hebben. Dat bracht grote ontevredenheid mee bij de boeren die niet konden aarden onder de Britse regels en cultuur, en leidde tot de Grote Trek die begon in 1836 naar tot dan toe onbekende gebieden in het noordoosten. Deze boeren noemt men voortrekkers. Dat had heel wat veldslagen met de zwarten tot gevolg, die dat uiteraard niet graag zagen gebeuren, maar systematisch het onderspit moesten delven tegen de beter bewapende voortrekkers. De bekendste veldslag is de Slag van Bloedrivier in 1838 in Zoeloeland (de huidige provincie Kwazulu-Natal) waar eerst Piet Retief in een hinderlaag viel en vermoord werd en vervolgens Andries Pretorius slag leverde met de Zoeloes. 3000 Zoeloes lieten het leven zodat de rivier rood kleurde van het bloed, die sindsdien Bloedrivier heet. De hoofdstad Pretoria van Zuid-Afrika vandaag werd genoemd naar voortrekker Pretorius.

De Grote Trek leidde tot de stichting van drie onafhankelijke Boerrepublieken: Natal, Transvaal en de Oranje-Vrijstaat. Wie kent er niet het liedje “Mijn Sarie Marijs” met het refrein “O breng mij t’rug naar die oû Transvaal”. Transvaal betekent trouwens letterlijk “Over de Vaal”, of het land aan de overkant van de rivier de Vaal. De bekende Paul Kruger was president van Transvaal en werd afgebeeld op de munten uitgegeven door Transvaal (met als omschrift ZUID AFRIKAANSCH REPUBLIEK).

De Britten waren evenwel niet opgezet met die Boerrepublieken en bovendien werd er goud en diamanten gevonden. Natal werd als eerste geannexeerd en twee Boeroorlogen, in 1880-81 en 1899-1902, brachten ook de andere Boerrepublieken onder Britse vlag.

2½ schilling 1897, president Paul Kruger, Transvaal

In de Kaapkolonie circuleerden toen Britse munten: pond, shilling en pence.

De Unie van Zuid-Afrika (1910-1961)

In 1910 ontstond de Unie van Zuid-Afrika als onderdeel van het Britse Gemenebest, die de Kaapkolonie en de Boerrepublieken verenigde. Kort nadien werden de eerste Apartheidswetten gestemd, maar werd ook het ANC (African National Congress) opgericht dat de zwarte ontevredenheid kanaliseerde. Zwarten mochten bijvoorbeeld niet in dezelfde stad wonen als blanken: ze moesten in zogenaamde townships wonen of zwarte voorsteden, zeg maar bidonvilles. De best gekende township is deze van Johannesburg: Soweto (South Western Township).

5 shilling 1948, koning George VI van Groot-Brittannië, Unie van Zuid-Afrika

In deze periode sloeg Zuid-Afrika eigen munten volgens het Britse pond-shilling-pence systeem, maar steeds met de Britse monarch afgebeeld op de voorzijde.

De onafhankelijke Republiek Zuid-Afrika (vanaf 1961)

Zuid-Afrika werd onafhankelijk als republiek in 1961. De Apartheid werd afgeschaft in 1994 nadat democratische verkiezingen georganiseerd werden onder internationale druk, en werd Nelson Mandela de eerste zwarte president. Sindsdien werden er grote inspanningen gedaan om deftige huisjes te bouwen in de townships, maar dat proces is verre van afgerond. Met name Kaapstad heeft nog een reusachtige township.

1 rand 1967, eerste minister Hendrik Verwoerd, Republiek Zuid-Afrika

Bij de onafhankelijkheid ging Zuid-Afrika over naar een decimaal muntsysteem met als eenheid de rand, onderverdeeld in 100 cent. De naam "rand" is een afkorting van Witwatersrand, een kleine bergketen nabij Johannesburg waar veel goud gevonden wordt.